

Omurilik Felçlisi Engellileri Üzerine Dinî ve Manevi Danışmanlık Odaklı Nitel Bir Araştırma

A Qualitative Study on Disabled Persons with Spinal Cord Paralysis with a Focus on Religious and Spiritual Guidance

Faruk KANGER, Sorumlu Yazar, Dr. Öğr. Üyesi
Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul / Türkiye.
faruk.kanger@izu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-1672-7784>

ISSN: 1303-880X

e-ISSN: 2667-7504

<http://ded.dem.org.tr>

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received Date: 25.12.2021

Kabul Tarihi / Accepted Date: 19.05.2022

Yayın Tarihi / Published Date: 25.06.2022

Tr/En: Tr

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Atıf/Citation: Kanger, F. (2022). Omurilik felçlisi engellileri üzerine dinî ve manevi danışmanlık odaklı nitel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 20 (43), s, 105-133.

<https://doi.org/10.34234/ded.1045540>

Öz: Günümüzde engelli bireyler üzerinde sosyal, psikolojik, medikal ve benzeri alanlarda araştırmalar yapılmakta, onlara kamu, yerel yönetimler ve sivil toplum eliyle birçok hizmet götürülmektedir. Bu alanlar içinde son yıllarda dinî ve manevi danışmanlık hizmeti ihtiyacı özellikle öne çıkmaktadır. Özel nitelikli gruplar üzerinde, ilgili disiplin ve hizmet alanlarında teorik planda ihtiyaç analizi olarak yapılacak nitel araştırmalar, omurilik felçlilerinin dinî ve manevi ihtiyaçlarını tespit etmeye yarayacak ve pratik hizmet alanlarına katkılar sağlayacaktır. Ülkemizde omurilik felçlisi engelliler ve maneviyat üzerinde yapılan nitel araştırmalar oldukça azdır. Bu araştırmada bir aylık süreçte bir haftalık peryotlarla gönüllü katılım sağlayan 15'i kadın, 6'sı erkek, 21 yetişkin omurilik felçlisiyle bir buçuk saatlik odak grup görüşmeleri yapılmış; bulgular, üç ana tema ve sekiz alt tema başlığı altında (Travmatik geçmiş, Anlam arayışı, İnanç, Sosyal İlişkiler, Ritüel ve İbadet, Sosyal Hizmet, Spor, Maneviyat Arayışı) yapılandırılmıştır. Katılımcı grubun dinî ve manevi iyi oluşlarını etkileyen faktörleri, varoluşsal, manevi ve inançsal sorgulama ve arayışlarını, dinî ve manevi iyi oluş için başvurdukları yolları tespit etmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda katılımcılardan 3 ana tema altında gelen 59 cevap ve 222 frekansla, nitelikli bulgulara ulaşılmış; dinî ve manevi olarak iyi oluşlarını etkileyen faktörler, varoluşsal ve inançsal sorgulamalar, dinî ve manevi iyi oluş için başvurdukları yollar tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda katılımcıların, dinî ve manevi olarak iyi oluşlarını etkileyen faktörler, varoluşsal ve inançsal sorgulamalar, dinî ve manevi iyi oluş için başvurdukları yollar tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dinî danışmanlık, Manevi danışmanlık, Omurilik felçlisi engellileri, Dinî ve Manevi iyi oluş.

&

Abstract: Currently, studies in social, psychological, medical, and further relevant areas have been carried out on disabled individuals, and numerous services are provided to them by the public administration, local governments, and the civil society. Among these service areas, the need for religious and spiritual counseling has come to the fore in recent years. Qualitative studies in relevant disciplines and service areas on groups with special qualities in the form of a theoretical needs analysis might help to determine the religious and spiritual needs of people with a spinal cord paralysis and this would contribute to areas of practical service. Qualitative research on people with spinal cord paralysis and their spirituality is very scarce in our country. We have conducted one-and-

a-half hour focus group interviews with 15 women, 6 men, 21 adults with spinal cord paralysis, who volunteered for a period of one-week within one month. The findings are structured under three main themes and eight sub-themes (traumatic history, search for meaning, faith, social relations, rituals and worship, social work, sports, search for spirituality). The study aims to determine factors that affect the religious and spiritual well-being of the participant group, their existential, spiritual, and religious search, and the ways they choose for their religious and spiritual well-being. Accordingly, qualified findings are obtained from 59 answers and 222 frequencies of the participants under 3 main themes, and the factors that affect their religious and spiritual well-being, existential and religious questionings, and the ways they choose for their religious and spiritual well-being are determined. As a result of the research, the factors affecting the religious and spiritual well-being of the participants, existential and religious inquiries, and the ways they resorted to for religious and spiritual well-being were determined.

Keywords: Religious Counselling, Spiritual Counselling, Spinal Cord Paralysis, Religious and Spiritual Well-being.

(The Extended Abstract is at the end of the article)

Giriş

Hayatın çeşitli zorluklarıyla başa çıkmaya çalışan engelli bireyler, nitelikli hizmet almayı herkes gibi hak etmektedirler. Ülkemizde genellikle psikolojik danışma, sosyal hizmetler ve din hizmetleri kapsamında karşılanmaya çalışılan, özü itibarıyla multidisipliner olan ve gittikçe revaç bulan dinî ve manevi (ruhsal) danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin öncelikli muhataplarından biri de dezavantajlı gruplar veya daha özelde bedensel engelli bireylerdir.

Bu bağlamda dinî ve manevi danışmanlığı, zor durumda kalan ve anlam arayışına giren bireylerin anlamı bulma ve kontrolü kazanma süreçlerini dinî/manevi referanslarla desteklemek; daha özelde hastalık, ihtiyarlık, engellilik, doğal felakete uğrama, yoksunluk içerisinde bulunma gibi sebeplerle anlam arayışındaki bireylere dinî/manevi odaklı destek vermek olarak tanımlayabiliriz. Dinî ve manevi danışmanlık hizmetlerinin hedef kitlesi genel olarak bakıma muhtaçlar, onlara bakanlar, korunmaya muhtaçlar ve onlarla ilgilenenlerdir. (Ayten, Koç & Tınaz, 2016, s.8)

Bu araştırma omurilik felçlisi engellilerinin ruhsal, psiko-sosyal, dinî-manevi ihtiyaçlarını ve problemlerini tespit etmeyi, onlara verilecek manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin niteliğine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Engelli bireylerin medikal ve psikolojik problemlerinin çözümüne yönelik yürütülen resmî kurumsal destek hizmetlerinin yanında onların manevi problemlerinin çözümlerine yönelik hizmet üretme ve götürme ihtiyacı da ortadadır. Bugün din ve maneviyatın hem bedensel hem ruhsal hastalıklarla iki yönlü bir ilişki içinde olduğunu ortaya koyan birçok araştırma vardır (Huguelet & Koenig, 2009).

Yapılan araştırmalarda, din ve maneviyatın pozitif sosyal destek sağlayarak sosyal uyumu kolaylaştırdığı yalnızlık duygusunu azalttığı görülmektedir. Diğer taraftan engellilik ve rehabilitasyon alanında yapılan çalışmalar, danışanların veya hastaların manevi ihtiyaçlarının yeterince karşılanmadığını göstermektedir (Nosek vd., 2006, s. 838-850)

Dinin ve maneviyatın süregelen hastalık ve engellilik durumlarında ruhsal iyi oluşla yakın iyi pozitif ilişkisini reel bir avantaja çevirmek adına dünyada psikiyatri, sosyal hizmet, eğitim, dinî danışmanlık ve manevi rehberlik alanlarında teorik ve pratik çalışmalar yapılmaktadır (Mohr & Huguelet, 2009). Ülkemizde de dinin ve maneviyatın ruh sağlığı üzerindeki etkisiyle ilgili nicel araştırmalar mevcut olmakla birlikte henüz çok eski değildir (Kılınçer, 2017, s.20). Bu konuda engelli bireylere ve problemlerine yönelik daha spesifik araştırma ve incelemelere her zaman ihtiyaç olacaktır.

Manevi rehberlik ve danışmanlık perspektifinden engelli bireyler üzerinde yapılacak nitelikli araştırmaların bulguları ve sonuçları onların maneviyatının güçlenerek hayat enerjisinin kaynağını zenginleştirmeye, zorluklarla başa çıkmada cesaretini ve özgüvenini artırmaya yarayacak hizmetler üretmeyi mümkün kılacaktır. Bu çalışmalar hayatın ve değerlerin anlamını keşfetmeye, gelişim kapasitelerini güçlendirmeye olduğu gibi zihinsel yaratıcılık ve ruhsal becerilerini artırmaya da hizmet edecektir. (Ekşi & Kaya, 2016; Cirhinlioğlu, Ok ve Cirhinlioğlu, 2013).

Aynı şekilde dezavantajlı gruplar özelinde omurilik felçlisi engellileri üzerinde olgusal tespit ve ihtiyaç analizi mahiyetinde yapılacak nitel inceleme ve araştırmaların, onların dinsel, ruhsal ve psikolojik ihtiyaçlarının spesifik olarak belirlenmesine hizmet edeceği gibi; omurilik felçlisi engellilerinin sosyal hayata uyum süreçlerinde diğer insanlar ve engellilerle ayrışan ve benzeşen olgusal durumlarının tespiti, onlara sunulacak hizmetler ve manevi bakımların belirlenmesi adına özellikle değerlidir (Seyyar, 2010).

Dezavantajlı gruplarda yakınların ölümü, kalıcı bedensel hasar, süreğen hastalık, bedensel engellilik ve benzeri çoğu zaman travmatik vakalara dayanan durumlar yaşandığından kronik ve kronik olmayan kriz durumları yaygın olarak görülmektedir. Krizlerle başa çıkma süreçlerinde varoluşsal ve inançsal sorgulamalar, anlam ve anlamsızlık problemleri yaşanır. Ortaya çıkan komplike sorunların kaynakları, sebep ve sonuçları, danışanın referans çerçevesi, sorunların çözüm arayışında farklı yaklaşım ve yöntemleri gerektirir (Ağılkaya, 2017, s. 489).

Fobik ve Omurilik Felçlisi Yetişkinlerde Dini Başa Çıkma konulu bir araştırmada 14 Uçuş Fobili, 20 Omurilik Felçlisi ve 20 kişilik kontrol Grubu üzerinde omurilik felçlisi hasta grubu ile uçuş korkusu yaşayan fobik grup araştırılmıştır. Deney grubu dinî başa çıkma tutumları, dindarlık eğilimleri de göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Araştırmada, dinî başa çıkma tutumları (i) maneviyatla, (ii) iyi amelle, (iii) dini destek arayarak, (iv) duayla, (v) dinî kaçınmayla, (vi) dinî memnuniyetsizlikle olmak üzere altı boyutta ele alınmıştır. (Solak, 2012, s.9)

Omurilik felçlisi bireylerin hayatında din ve maneviyat üzerine yapılan bir çalışmada araştırmacılar, bu kişilerin dinî ve manevi eğilimlerinin travma sonrası gelişim üzerindeki etkisini ve travma sonrası dini ve manevi deneyimlerinde meydana gelen değişiklikleri incelemişlerdir. (Şimşir, Boynueğri ve Dilmaç,2017 s.104)

Bu nitel araştırmada beş tema tespit edilmiştir: (i) *Travma ile başa çıkma stratejileri*, (ii) *Tanrı'ya karşı tutumlardaki değişiklikler*, (iii) *dini uygulamalar*, (iv) *kader ve ölümden sonraki yaşam inancındaki değişiklikler* ve (v) *dini katılım*.

Travma ile başa çıkma stratejileri alt kategorileri olarak, *dini başa çıkma*, *yaşamın anlamını keşfetme*, *kabullenme*, *gönüllü faaliyetlere katılma* ve *sosyal destek* tespit edilmiştir. Tanrıya karşı tutumlardaki değişikliklerin alt kategorisinde *inançsal değişimler*; Dinî uygulama temasında, *günlük ibadetleri daha düzenli ve sık yapmak*, *dini kitap okumak*, *yeni dini uygulamalar yapmak* ve *ibadeti azaltmak*; ahirete ve kadere olan inancın değişmesi temasında, *kadere ve ahirete inancın temellendirilmesi*, *kaderin ve ahiret hayatının daha iyi anlaşılması* ve *ölümle ilgili düşüncelerin artması*; dine katılım teması, *bedensel engellilik nedeniyle din ayinlerine katılmama*, *din eğitimi alma* ve *camiye gitme* şeklinde şekilde alt kategorilere ayrılmıştır.

Aynı araştırma omurilik felçlilerinin dinî başa çıkma sürecinde dini inançlardan yararlandığını ve bu inançların travma sonrası gelişim sürecini olumlu

etkilediğini; katılımcıların travmatik yaşantılarının dini ve manevi duygularında ve dini uygulamalarında gözle görülür değişikliklere yol açtığı sonucuna ulaşmıştır (Şimşir, Boynueğri ve Dilmaç, 2017 s.105).

Buna göre dezavantajlı bireylerin kriz süreçlerinin öncesinde ve sonrasında, manevi değerlere ve dinamiklere odaklanmasının hayatı zenginleştirici, gündelik hayat akışını kolaylaştırıcı, manevi tatmin düzeyini artırıcı etkiye sahip olduğunu ve krizin etkilerinden hafif etkilendikleri söylemek mümkündür. (Hall, 1986, s.15)

Bu çalışma ülkemizde henüz yeteri kadar araştırma yapılmamış bir kesim olan omurilik felçlisi engellileri üzerine yapılmış olması bakımından önemlidir. Ayrıca, yetişkin engelli bireylerin (i) dinî ve manevi iyi oluşlarını etkileyen faktörleri, (ii) varoluşsal ve inançsal sorgulamaları, (iii) dinî ve manevi iyi oluş yollarını belirlemek amacı taşıyan bu araştırmanın ilgili disiplinlere teorik ve pratik planda katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırma, nitel araştırma desenlerinden eylem araştırmaları kapsamında odak grup görüşmesi tekniğiyle yapılmıştır. Araştırma grubu olan omurilik felçlisi engellilerinin kendilerine özgü durumları dikkate alınarak; dinî ve manevi iyi oluş süreçleriyle ilgili bakış açılarını, eğilimlerini, yaşayış ve tecrübelerini, tutum ve alışkanlıklarını tespit etmek için bu teknik tercih edilmiştir (Bowling, 2002). Katılımcıların araştırma konusu kapsamında inanç, tutum, derin algısal görüş, eğilim ve davranışlarının detaylı olarak analiz edilmesi hedeflenmiştir. Yüzyüze görüşmelerle grup birlikteliğinin etki gücünden faydalanmak amacıyla, planlı bir süreç içinde rahat bir ortam oluşturulmaya çalışılmıştır.

İstanbul'da yaşayan, Türkiye Omurilik Felçlileri Derneği mensubu farklı engellilik düzeylerinde 21 omurilik felçlisiyle planlı, periyodik üç oturum halinde ve U oturma düzeninde yüzyüze odak grup görüşmeleri yapılmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışma grubu, bir uzman moderatör ve 21 katılımcı ve toplantı notlarını ve ses kaydını alan iki raportörden oluşmaktadır. Katılımcılar, bir kısmı belden aşağısı, bir kısmı boyundan aşağısı felçli olan farklı engellilik düzeylerine sahip, tekerlekli sandalye ile hareket edebilen, gönüllü 21 omurilik felçlisi bireyden oluşmaktadır. Katılımcıların 15'i kadın, 6'sı erkek ve kimi doğuştan kimi çocukluğundan kimi ise yetişkinlik döneminden itibaren engelli sürleri farklı olan, 19 ila 64 yaş aralığındaki yetişkinlerdir.

Tablo 1: Katılımcı Bilgileri

<i>Nu.</i>	<i>Katılm.</i>	<i>Cinsiyet</i>	<i>Yaşı</i>	<i>Engellilik Süresi (yıl)</i>	<i>Eğitimi</i>
1	K1	Kadın	58	24	Lise
2	K2	Kadın	50	46	İlkokul
3	K3	Kadın	39	18	Lise
4	K4	Kadın	32	28	Üniversite
5	K5	Kadın	59	59	Lise
6	K6	Kadın	39	17	Lise
7	K7	Kadın	56	56	İlkokul
8	K8	Kadın	36	36	Lise
9	K9	Kadın	35	30	İlkokul
10	K10	Kadın	35	14	İlkokul
11	K11	Kadın	41	13	İlkokul
12	K12	Kadın	33	10	Ortaokul
13	K13	Kadın	44	15	İlkokul
14	K14	Kadın	59	44	Ortaokul
15	K15	Kadın	34	31	Lise
16	E1	Erkek	64	22	Lise
17	E2	Erkek	33	13	Lise
18	E3	Erkek	70	7	Ortaokul
19	E4	Erkek	19	4	İlkokul
20	E5	Erkek	49	28	İlkokul
21	E6	Erkek	56	35	Üniversite

Etik Kurul Onayı

Bu çalışmada kullanılan veri toplama araçlarının etik açıdan uygunluğuna İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 27.03.2020 tarih ve 2020/03 numaralı karar ile gerekli izin alınmıştır.

Veri Toplama

Türkiye Omurluk Felçlileri Derneği'nin İstanbul'daki Ataköy, Beylikdüzü ve Beykoz şubelerinden gelen gönüllü katılımcılarla odak grup görüşmesi yapılarak veriler toplanmıştır (Krueger, 1994). Bir aylık süreçte, bir haftalık periyotlar halinde dört kez 1.5-2 saatlik oturumlarda katılımcıların bilgi, görüş ve değerlendirmelerini serbestçe yapabileceği bir ortamda görüşmeler yapılmış, ses kaydı alınmış ve toplantı notları tutulmuştur. İlk görüşmede katılımcıların konuşma konusunda çekingen oldukları gözlemlenmiş, sonraki süreçlerde sıcak iletişim ve güven ortamı sağlandığında çekingenlik ve kapanıklık gittikçe azalmıştır. Görüşme salonunun bir kenarında bazen hasta yakınları ve çalışanlar da izleyici olarak bulunmuş fakat görüşmelere müdahil olmamışlardır. Görüşmelerde dernekte gönüllü veya personel olarak çalışan engellilerin görüşmelere daha istekli ve aktif katıldıkları gözlemlenmiştir.

Katılımcılarla yapılan ilk ve ön görüşmelerde din ve maneviyat üst temaları altında çıkan birçok alt tema analiz edilmiştir. Temalar belirlenirken benzer araştırmaların bulguları ve sonuçları dikkate alınmıştır. (Şimşir, Boynueğri ve Dilmaç, 2017 s.105). Uzman değerlendirmelerinin de sonucu olarak (i) travmatik geçmiş, (ii) anlam arayışı, (iii) inanç, (iv) sosyal ilişkiler, (v) ritüel ve ibadet, (vi) sosyal hizmet (vii) spor ve (viii) maneviyat arayışı olarak sekiz alt tema belirlenmiş ve aşağıdaki tematik sorular tespit edilmiştir.

Katılımcılara şu altı soru yöneltilmiştir:

- i. Hayatınızın en kritik, en önemli olayları nelerdir?
- ii. Sorguladığımız dinî inanç ve düşünceleriniz oldu mu? Bunlar nelerdir?
- iii. Din ve inanç konularında cevabını bulamadığımız sorular oldu mu? Bunlar nelerdir?
- iv. Dinî ve manevi konularda en çok merak ettiğiniz sorular nelerdir?
- v. Sizi dinî veya manevi olarak en çok rahatlatan şeyler nelerdir?
- vi. Erişmek istediğiniz en yüksek manevi hâli nasıl ifade edersiniz?

Verilerin tespitinde katılımcıların kendi ifadelerinin anlamları korunarak sınıflandırılmıştır. Görüşme sürecinde sessiz kalmayı tercih eden katılımcılara zaman zaman diğerlerinin ifadelerine, soru ve sorunlarına katılıp katılmadıkları sorulmuş diğerlerine katıldığını belirten katılımcılar için aynı ifadeler kendi görüşleri olarak kabul edilmiştir.

Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin içerik ve anlam yapısını ortaya çıkarmak için betimsel veri analizi yöntemi kullanılmış; konuşma dili ifadelerindeki bulgular düzenlenmiş, ifadeler anlama sadık kalarak maksat doğrultusunda yapılandırılarak sunulmuştur (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 224).

Araştırmada, yukarıda da ifade edildiği gibi 21 Omurluk felçlisi engellisi ile yapılan odak grup görüşme bulgularının din ve maneviyat ana çerçevelerinin analizi sonucunda “travmatik geçmiş, anlam arayışı, inanç, sosyal ilişkiler, ritüel ve ibadet, sosyal hizmet, spor ve maneviyat arayışı” sekiz alt tema belirlenmiştir.

Katılımcılardan kadın olanlar (K), erkek olanlar (E) koduna sıra numarası eklenerek örneğin “K1” ve “E1” şeklinde kodlanmıştır. Her alt tema altında bulguların tekrarlanma miktarı frekans olarak gösterilmiştir.

Bulgular

Katılımcıları tanıma ve birbirleriyle tanışma içerikli sorulardan sonra, verecekleri cevapların kendi referans kaynaklarını belirlemek amacıyla “Hayatınızın en kritik en önemli anları nelerdir?” sorusu yönetilmiştir. Travmatik geçmişlerin ortaya çıktığı cevaplardaki frekans sayılarına bakıldığında, *Felç sonrası geçirdiğim ameliyatlardan sonra yürüyemeyeceğimi öğrenmem* f=10 ve “*Kaza geçirip, engelli kaldığım gün*” f=7 ifadeleri öne çıkmaktadır. Doğuştan felçli olmayanların kaza sonrasında ve geçirdiği operasyonlar sonrasında felçli kalacaklarını öğrenmelerinin travmatik geçmişlerinde belirleyici bir olay olduğu görülmektedir. En düşük frekansla “İntihar etmem ve engelli kalmam.” f=2 ve “Felçli olduktan sonra gözlerimi de kaybetmem.” f=1 cevaplarından birincisi intihar girişiminin daha ciddi bir travma olarak görüldüğünü ve felçli olmaya ilaveten süreci daha da ağırlaştırılan görme duyusunu kaybetmenin öne çıktığını göstermektedir. (Tablo 2)

Tablo 2: “Hayatınızın en kritik, en önemli olayları nelerdir” sorusuna ilişkin cevaplar.

Soru	Cevaplar ve Görüşler	Katılm. Nu.	f	Tema
Hayatınızın en kritik, en önemli olayları nelerdir?	Kaza geçirip, engelli kaldığım gün.	K1, K3, K4, K6, K10, K12, E6,	7	Travmatik geçmiş
	Kazadan sonra engelli kalacağımı öğrendiğim gün.	K4, K7, E1, K14,	4	Travmatik geçmiş
	Çocukluğumda oynayanları balkondan seyredişim.	K2, K8, K6,	3	Travmatik geçmiş
	İntihar etmem ve engelli kalmam.	K12, E2,	2	Travmatik geçmiş
	Anne ve babamın ölümü ve yalnız kalmam.	K3, K8, K14, E5,	4	Travmatik geçmiş
	Felçli olduktan sonra gözlerimi de kaybetmem.	E3	1	Travmatik geçmiş
	Felç sonrası geçirdiğim ameliyatlardan sonra yürüyemeyeceğimi öğrenmem.	K1, K3, K4, K6, K7, K10, E2, E4, E5, E6,	10	Travmatik geçmiş
	Lise döneminde çok ezilmem ve kaderimi sorgulamam.	K8, K9, K14	3	Travmatik geçmiş

Araştırmalar özellikle travma sonrası yaşanan krizlerde dinî başa çıkmanın önemini ortaya koymuştur (Hatun vd., 2016, s. 209). İnanç boyutunda yaşanan krizler, sorgulamalar engellilik sürecinde de önemli bir olgudur (Kula, 2005). Engellilik sürecindeki soru ve sorgulamaların neler olduğunu tespit etmek, din eğitimi, dinî-manevi danışmanlık ve manevi bakım hizmetlerinde planlamadan uygulamaya belirleyici bir öneme sahiptir (Kula, 2015, s. 299).

Katılımcıların “Sorguladığınız dinî inanç ve düşünceleriniz oldu mu?” sorusuna verdikleri cevaplar “İnanç” ve “Sosyal İlişkiler (muamela)” temaları altında toplanmıştır. Burada kader inancıyla ilgili verilen cevaplar frekans yüksekliğiyle dikkat çekmektedir. “Kaza sonucu felçli kalanın kaderini Allah mı dilemiştir?” f=11 “Sürekli kaderi sorguladım. Neden Ben?” f=11. Cevaplar arasında en düşük frekanslı olanı ise “Niçin dularımız kabul olmuyor?” f=2 şeklindedir. (Tablo 3)

Tablo 3: “Sorguladığınız dinî inanç ve düşünceleriniz oldu mu?” sorusuyla ilgili cevaplar ve yorumlar.

Soru	Cevaplar ve Görüşler	Katılım. Nu.	f	Tema
Sorguladığınız dinî inanç ve düşünceleriniz oldu mu? Bunlar neledir?	Kaza sonucu felçli kalanın kaderini Allah mı dilemiştir?	K1, K3, K4, K5, K12, K13, K14, E1, E2, E5, E6,	11	Varoluşsal/ İnanç
	Sürekli kaderi sorguladım. Neden ben?	K3, K4, K5, K10, K12, K13, K14, K15, E1, E2, E5,	11	Varoluşsal/ İnanç
	Niçin bizim imtihanımız daha zor?	K3, K5, K11, K14, K15, E5,	6	Varoluşsal/ İnanç
	Beni bu duruma düşürenlerden nefret ediyorum.	K5, K14, E2,	3	Sosyal İlişkiler/ Muamela
	İnsanların beni umursamamasına tahammül edemiyorum.	K5, K11, K14, E4	4	Sosyal İlişkiler
	Niçin dularımız kabul olmuyor?	K1, E1	2	Varoluşsal/ İnanç
	Allah'ın adaleti var mı? Nasıl tecelli ediyor?	K1, K7, K14, K15, E2, E5,	6	Varoluşsal/ İnanç
	Anne baba ihmalden dolayı felçli kalanın da bu kaderi midir?	K2, K12, K14,	3	Varoluşsal/ İnanç

Her insan dinî bir inanca bağlı olsun veya olmasın bir varoluşsal anlam istenci ve arayışı içindedir (Frankl, 2018, s. 75-77). Hayatın nihai ve kişiye özgü anlamı ve insanın yaşadıklarının anlam dünyasında yerinin ve değerinin belirlenmesi çabası temel bir güdü olarak karşımıza çıkar (Frankl, 2015, s. 113). Engelliler için de bu anlam arayışı sürecinde inanç ve anlam boyutunda sorular ve sorgulananlar hayati bir yere sahiptir. Bu araştırmada katılımcılara “Din ve inanç konularında cevabını bulamadığınız sorular oldu mu?” sorusu yöneltilmiş ve verilen cevaplar altı madde olarak ortaya çıkmıştır. *Neden ben, neden bunlar benim başıma geldi?* F=13. *Şeytan bize daha çok mu vesvese veriyor?* f=6. Cevapları en yüksek iki frekansla; *Biz Allah'ın gazabına uğramış lanetli kişiler miyiz?* f=2. sorusu da en düşük frekansla ortaya çıkmıştır. (Tablo 4)

Tablo 4: “Din ve inanç konularında cevabını bulamadığınız sorular oldu mu?” sorusuna ilişkin cevaplar.

Soru	Cevaplar ve Görüşler	Katılı. Nu.	f	Tema
Din ve inanç konularında cevabını bulamadığınız sorular oldu mu? Bunlar nelerdir?	Neden ben, neden bunlar benim başıma geldi?	K1, K2, K3, K4, K5, K10, K12, K13, K14, K15, E1, E2, E5,	13	Anlam arayışı
	Biz Allah’ın gazabına uğramış lanetli kişiler miyiz?	K5, K6,	2	Anlam arayışı
	Allah bizi diğer insanlar kadar seviyor mu?	K5, K6, K12, K14, E4,	5	Anlam arayışı
	Engellilerin bedduası daha çok mu tutar?	K2, K3, K15, E5,	4	Anlam arayışı
	Felçli olduğum için ahirette doğrudu cennete gidecek miyim?	K1, K3, E3	3	Anlam arayışı
	Şeytan bize daha çok mu vesvese veriyor?	K2, K3, K8, E5, E2, E6	6	Anlam arayışı

Engellilik ve süreğen hastalıklar meydana geldiği andan itibaren hastaların yaşadığı fiziksel, ekonomik kayıplar ve sevdiklerini kaybetme korkusu; çevresiyle ilişkilerinde yaşadıkları problemler, hastalık ve engellilik sonrası karşılaşılan tehditler kısa, orta ve uzun vadeli krizleri ve sorgulamaları beraberinde getirmektedir (Eryücel, 2013, s. 251). Bu dönemde hastaların zorluklarla başa çıkmalarında en çok başvurduğu yollardan biri de dinî başa çıkmadır (Fox, Blanton, Morris, 1998, s. 673). Dine yönelik pozitif bir tutumla, Tanrıya güven ve manevi bağlılığın getirdiği manevi bağlanma, dinî ve manevi arınma, hoşgörü ve bağışlama gibi davranışların ortaya çıkmasına sebep olmakta bu da pozitif dinî başa çıkma tutumlarını güçlendirmekte; stresi, kaygıyı ve depresyonu azaltmaktadır (Pargament, 1997). Hastanın manevi dünyasında Yaratıcıyla kurduğu kalbî bağın, insanlarla sağlıklı sosyal ilişkiler kurmasında da önemli birer yeri vardır.

“Dinî ve manevi konularda en çok merak ettiğiniz sorular nelerdir?” sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar 13 madde olarak belirginleşmiştir. *Engelliye eziyet eden kimse, sağlıklı birine eziyet edenden daha çok günaha girmiş olur mu?* $f=5$, en yüksek frekansla; *Engelli hanımı erkek bakıcı kucağında taşısa günah olur mu?* $f=1$, en düşük frekansla ortaya çıkan cevaplar olmuştur. (Tablo 5)

Tablo 5: “Dinî ve manevi konularda en çok merak ettiğiniz sorular nelerdir?” sorusuna ilişkin cevaplar.

Soru	Cevaplar ve Görüşler	Katılı. Nu.	f	Tema
Dinî ve manevi konularda en çok merak ettiğiniz sorular nelerdir?	Engelliye eziyet eden kimse, sağlıklı birine eziyet edenden daha çok günaha girmiş olur mu?	K5, K6, K14, K15, E1,	5	Sosyal İlişkiler / Muamelat
	Ellerini ve ayaklarını kullanamayan engelli bir bayanın örtünmesi zorunlu mu?	K3, K4, K9,	3	Ritüel / İbadet
	Engelli bakıcısının cinsiyeti hanımlar için hanım, erkekler için erkek mi olmalı?	K3, K4, K11	3	Ritüel / İbadet
	Evliliğinden sonra engelli kalan hanımın veya kocanın eşinden ayrılmak istemesi dinen uygun mu?	K1, K2, K5	3	Sosyal İlişkiler / Muamelat
	Engellilere helal, diğerlerine haram olan şeyler var mı?	K3, K4, E4, E5	4	Ritüel / İbadet
	Boyundan aşağı felçli olan nasıl teyemmüm yapar?	6K, K9, K13, K15, E1,	5	Ritüel / İbadet
	Ramazan orucu tutmak gerekli mi? Yarım gün oruç olur mu?	K7, E1, E2,	3	Ritüel / İbadet
	Namaz surelerini düzgün okuyamayan namazı nasıl kılmalı?	E2, E6	2	Ritüel / İbadet
	Sürekli idrar kaçıran engelli nasıl namaz kılar?	K8, K9, K15, E3,	4	Ritüel / İbadet
	Kaldıracak, döndürecek biri olmadığında yatakta nasıl namaz kılınır?	K5, K6, E1, E3	4	Ritüel / İbadet
	Engelli karı-koca gusül almaları gerektiğinde teyemmüm alabilir mi?	K1, K9, K2, E1	4	Ritüel / İbadet
	Engelliye bakan biri sevap kazanır mı? Ücretli olsa da aynı mı?	K7, K15, E5	3	Sosyal İlişkiler / Muamelat
Engelli hanımı erkek bakıcı kucığında taşısa günah olur mu?	K11	1	Sosyal İlişkiler / Muamelat	

Temel insani birer olgu olarak dindarlık ve maneviyat kutsalı ve kutsal ile bağı içeren iki kavramdır. Birinin diğerini kapsayıcılığı ve kuşatıcılığı tartışılabilirse de birbiriyle ilişkisi olan ve birbirini etkileyen iki olgu olduğu aşikârdır (Zinnbauer & Pargament, 2013, s. 94).

Dindarlık ve maneviyatın tüm boyutlarıyla ölçülmesi son derece zor ve komplike bir konudur. Açık ve çerçevesi çizilmiş kavramları belirleme, kültüre duyarlılık, sürdürülebilirlik, zamana bağlılık, ölçüklerin geçerliği ve güvenilirliği bu zorluklardan bazılarıdır (Hillo, 2013, s. 103).

Araştırmada dinsel ve manevi içerik birlikte “Sizi dinî veya manevi olarak en çok rahatlatan şeyler nelerdir?” şeklinde sorulmuştur. Soruya verilen cevaplar 10 madde halinde ortaya çıkmıştır. Maddelerin frekansları birbirine yakındır; en yüksek üç, en düşük bir frekanslı madde bulunmuştur. *Ailemle ve sevdiğilerimle beraber olmak* $f=1$, en düşük frekanslı cevap olarak dikkat çekmektedir. (Tablo 6)

Tablo 6: “Sizi dinî veya manevi olarak en çok rahatlatan şeyler nelerdir.” sorusuna verilen cevaplar.

Soru	Cevaplar ve Görüşler	Katılm. Nu.	f	Tema
Sizi dinî veya manevi olarak en çok rahatlatan şeyler nelerdir?	Namaz kılmak	E1, E2, E5,	3	Ritüel / İbadet
	Kur'an okumak	E1, E2, E5,	3	Ritüel / İbadet
	Dua etmek ve Allah'ı zikretmek	E1, E2, E5,	3	Ritüel / İbadet
	Dernekte gönüllü hizmetler yapmak	K2, K7, E1	3	Sosyal Hizmet
	Diğerlerine hizmet etmek, onların problemlerini çözmek.	K1, K2, E6	3	Sosyal Hizmet
	Spor yapmak.	K4, E4, E5,	3	Spor
	Çocuklarıyla ilgilenmek, onlarla gezmek.	K1, K7,	2	Sosyal İlişkiler / Muamelat
	Allah'ı düşünmek, tefekkür etmek.	E6,	1	Ritüel / İbadet
	Sevdiğim kişiyle evlenmek.	K10, E4	2	Sosyal İlişkiler / Muamelat
	Ailemle ve sevdiğilerimle beraber olmak.	K5,	1	Sosyal İlişkiler / Muamelat

Dinî inançlar ve maneviyat olguları, özgün birer süreç olarak kişilerin içinde yaşadıkları kültür ve çevre ile yakından ilgilidirler. Engellilerin ve süregelen hastaların içine düştükleri krizler, zorluklar ve çaresizlikler onların dinî inançlara ve maneviyata daha çok yönelmelerini veya ondan uzaklaşmalarına sebep olabilmektedir. Dinî inançların ve maneviyatın güçlü olduğu sosyal çevrede yaşayanların zorluklarla başa çıkmada, kader, imtihan, günahlara kefarete, ceza gibi olgular ve sabır, şükür, dua, zikir gibi ibadetler üzerinden dine ve maneviyata daha çok sarıldıkları görülmektedir (Karagöz, 2019, s. 223).

Kutsal olanı manevi boyutta arayışın bir ifadesi olan maneviyat, bir din veya inanç sistemiyle ilişkili olsun ya da olmasın, insanın sabır, umut ve huzur elde etmek amacıyla zorluklarla başa çıkmak için başvurduğu, önemli ve stratejik bir tercihtir. Maneviyat ve dinî başa çıkma süreçleri kişiye özgü birer olgu olsalar da benzer özellikler taşıyan bireylerin ortak yönlerini ve yönelimlerini tespit etmek onların dinî ve manevi danışmanlık faaliyetlerinin içerik ve yöntemlerini belirlemek için önemlidir (Ok, Gedik ve Erşahin, 2019, s. 25).

Bu araştırma sürecinde engellilerle yapılan görüşmelerde, zor anlarında başa çıkma yöntemi olarak “Sizi dinî veya manevi olarak en çok rahatlatan şeyler nelerdir?” sorusunun ardından ulaşmak istedikleri en yüksek manevi hâli tanımlamaları istenmiş, yapabildiklerinden ötesi yani ulaşmak istedikleri manevi hâlin, durumun ne olduğu sorulmuştur. Böylece zorluklarla başa çıkma, bağlanma, yaşadıklarını ve hayatı anlamlandırmada manevi referans noktaları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu amaçla katılımcılara “Erişmek istediğiniz en yüksek manevi hâli nasıl ifade edersiniz?” sorusu yöneltilmiş ve verdikleri cevaplar 11 madde olarak belirlenmiştir. *Kâbe’ye gitmek, kutsal mekanları ziyaret etmek.* $f=7$ en yüksek frekanslı; *Dünya geçici, Cennette Rabbimin Cemalini görmek isterim. ve Allah ve Peygamber Sevgisi her şeyden üstündür.* $f=1$ cevapları en düşük frekanslı cevaplar olmuştur. (Tablo 7)

Tablo 7: “Erişmek istediğiniz en yüksek manevi hâli nasıl ifade edersiniz?” sorusuna verilen cevaplar.

Soru	Cevaplar ve Görüşler	Katılm. Nu.	f	Tema
Erişmek istediğiniz en yüksek manevi hâli nasıl ifade edersiniz?	İlahi sevgiyi en derin boyutuyla yaşamak.	K2, E6	2	Maneviyat Arayışı
	Kâbe’ye gitmek, kutsal mekanları ziyaret etmek.	K2, K4, K10, K13, E1, E2, E5,	7	Maneviyat Arayışı
	Tefekkür etmek, şükretmek, Allah’a sığınmak.	K2, K8, E6,	3	Maneviyat Arayışı
	Melek olup, özgürce gökyüzüne yükselmek isterim.	K6, K9,	2	Maneviyat Arayışı
	Rabbimin yanımda olduğunu hissetmek huzur veriyor.	K8, K10, E3	3	Maneviyat Arayışı
	İyilik yapmak beni mutlu ediyor.	K1, K5, K7, E4, E6	5	Maneviyat Arayışı
	Kalbideki sevgi benim maneviyat kaynağım.	K10, K12	2	Maneviyat Arayışı
	Tüm kalbimle, ruhumla eksiksiz ibadet edebilmek isterim.	K3, K8, E5	3	Maneviyat Arayışı
	Huzur içinde kıldığım vakit ve teheccüd namazları.	K2, K8,	2	Maneviyat Arayışı
	Allah’a tam teslim olmak.	K3, K11, K14, E1	4	Maneviyat Arayışı
	Dünya geçici, Cennette Rabbimin Cemalini görmek isterim.	K8	1	Maneviyat Arayışı
Allah ve Peygamber Sevgisi her şeyden üstündür.	K6	1	Maneviyat Arayışı	
Allahın rızasını kazanarak bu dünyadan göçmek isterim.	K2, E6,	2	Maneviyat Arayışı	
Allah ile konuşuyorum.	K10, K15,	2	Maneviyat Arayışı	

Sonuç

Yapılan odak grup görüşmeleri sonucunda elde edilen bulgular bizi birçok önemli sonuca götürmüştür. *Din ve maneviyat* ana temaları altında, *travmatik geçmiş, anlam arayışı, inanç, sosyal ilişkiler, ritüel ve ibadetler, sosyal hizmet, spor, maneviyat arayışı* olarak belirlenen sekiz alt tema çerçevesinde; “Hayatınızın en kritik, en önemli olayları nelerdir?”, “Sorguladığınız dinî inanç ve düşünceleriniz oldu mu? Bunlar nelerdir?”, “Din ve inanç konularında cevabını bulamadığımız sorular oldu mu? Bunlar nelerdir?”, “Dinî ve manevi konularda en çok merak ettiğiniz sorular nelerdir?”, “Sizi dinî veya manevi olarak en çok rahatlatan şeyler nelerdir?”, “Erişmek istediğiniz en yüksek manevi hâli nasıl ifade edersiniz?” soruları sorulmuş ve çok sayıda cevap ve görüş alınmıştır. Sorulara verilen cevapların alt temalarla ilişkisinin şu şekilde gerçekleştiği kabul edilmiştir.

1. Hayatınızın en kritik en önemli anları nelerdir? (*Travmatik geçmiş*)
2. Sorguladığınız dinî inanç ve düşünceleriniz oldu mu? Bunlar nelerdir? (*Varoluşsal ve inançsal sorgulamalar, Sosyal ilişkiler/ Muamelat*)
3. Din ve inanç konularında cevabını bulamadığımız sorular oldu mu? Nelerdir? (*Anlam arayışı*)
4. Dinî ve manevi konularda en çok merak ettiğiniz sorular nelerdir? (*Sosyal ilişkiler / Muamelat, Ritüeller/ İbadetler*)
5. Sizi dinî veya manevi olarak en çok rahatlatan şeyler nelerdir? (*Ritüeller/ İbadetler, Sosyal ilişkiler/Muamelat, Sosyal hizmet, Spor*)
6. Erişmek istediğiniz en yüksek manevi hâli nasıl ifade edersiniz? (*Maneviyat arayışı*)

Sorulara farklı alt temalarla ilişkili olarak sırasıyla 8, 8, 6, 13, 10, 14 olmak üzere toplam 59 cevap verilmiş olması soruların ve alt temaların ve aralarındaki bağıntının var olduğunu göstermektedir. Yine yöneltilen sorulara alınan cevapların toplam katılımcılara göre soruların sırasıyla 34, 46, 35, 44, 24, 39 ve toplam 222 frekansa ulaşması da sonuçların sağlıklı yorumlanması bakımından olumlu bir göstergedir.

Araştırmamızın sonuçlarının, Şimşir, Boynueğri ve Dilmaç'ın bulgularıyla benzerlik ve paralellik arzettiği görülmektedir (Şimşir, Boynueğri ve Dilmaç, 2017). Aynı şekilde, Solak tarafından *Fobik ve Omurilik Felçlisi Yetişkinlerde Dini Başa Çıkma* konulu araştırmasında ortaya çıkan altı boyutla da büyük oranda benzerlik ortaya çıkmıştır (Solak, 2012).

Omurilik felçlisi engellileri üzerinde yapılan bu araştırmanın sonuçları, öngördüğümüz üzere katılımcıların dinî ve manevi olarak iyi oluşlarını etkileyen faktörleri, varoluşsal ve inançsal sorgulamaları, dinî ve manevi iyi oluş için arayışları ve başvurdukları yolları tespit etme imkânı sunmaktadır.

Tartışma ve Öneriler

Araştırmaya göre “Hayatınızın en kritik en önemli anları nelerdir?” sorusuna verilen cevapların, travmatik geçmişin belirlenmesi ve etkilerinin ortaya çıkması adına frekans yoğunluğuna göre “Felç sonrası geçirdiğim ameliyatlardan sonra yürüyemeyeceğimi öğrenmem.” f=10; “Kaza geçirip, engelli kaldığım gün.” f=7; “Kazadan sonra engelli kalacağımı öğrendiğim gün.” f=4; “Anne ve babamın ölümü ve yalnız kalmam.” f=4 şeklinde olması felçli kaldığı anı öğrendiğinde ve kendisinin bakımını yapan yakınlarını kaybettikleri anda en büyük travmanın yaşandığını göstermektedir. Travmanın etkilerinin zamanla azalacağı kabul edilse de travmatik süreçteki dinî-manevi danışmanlık desteğinin *iyileştirici*, *destekleyici* ve *yönlendirici* fonksiyonlarının devreye girmesi omurilik felçlisi engellilerin dinî ve manevi gelişimlerini sağlıklı olarak devam ettirebilmeleri bakımından önemlidir (Sağır, 2019, s. 267-275).

İkinci olarak “Sorguladığınız dinî inanç ve düşünceleriniz oldu mu? Bunlar nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar arasında *varoluşsal ve inançsal sorgulamalar* bağlamında frekans sıklığına göre şu sonuçlar öne çıkmıştır: “Kaza sonucu felçli kalanın kaderini Allah mı dilemiştir?” f=11; “Sürekli kaderi sorguladım. Neden ben?” f=11; “Niçin bizim imtihanımız daha zor?” f=6; Allah’ın adaleti var mı? Nasıl tecelli ediyor? f=6. Bu ve Tablo.3’teki diğer sonuçlar katılımcıların dikkate değer ölçüde dinî anlamda –bir inanç olarak– kaderi sorguladıklarını; inançsal bakımdan bir muammaya düştüklerini, varoluşsal bir sorgulamaya girdiklerini, doğru ve tatmin edici bilgiye ve problemlerinin çözümünde rehberliğe ihtiyaç duyduklarını göstermektedir (Okan & Ekşi, 2017, s. 161-183). Bu sorgulama sürecinde, dinî ve manevi danışmanlık desteğinin olması, varoluşsal kriz ve inkâra varan sorgulamaları yıkıcı ve derin, acı sonuçlara evrilmeden yapıcı biçimde kanalize etmek adına önemli olacağı değerlendirilmektedir.

Üçüncü olarak, “Din ve inanç konularında cevabını bulamadığınız sorular oldu mu? Nelerdir?” sorusuna katılımcıların *anlam arayışı* teması çerçevesinde altı cevaptan öne çıkanları şunlardır: “Neden ben, neden bunlar benim başıma geldi. f=13; “Şeytan bize daha çok mu vesvese veriyor? f=6; “Allah bizi diğer

insanlar kadar seviyor mu?” f=5; “Engellilerin bedduası daha çok mu tutar?” f=4. Bu ve diğer cevaplardan katılımcıların, engelli olma durumunun Allah katında nasıl bir anlam ve değer taşıdığı; engellilerin imtiyazlı ve rahmete mazhar olmuş bir kesim mi yoksa cezaya ve ilahi gazaba düçar olmuş bir grup mu oldukları konusunda *bilgilenme ve ikna* olma ihtiyacı içinde olduklarını görüyoruz. Aynı şekilde katılımcıların dinî ve manevi danışmanlıkta temel ihtiyaçlarından olan *yardım alma, moral bulma ve iç çatışmalarına dair bir uzlaşma* ihtiyacı içinde oldukları ortaya çıkmıştır. Bu konuda onların zihnen ve kalben yaşadıkları çelişki, çatışma ve gelgitleri aşabilmek için grupla ve bireysel bir dinî ve manevi yardıma ihtiyaç duydukları açıktır. Buradan, bazı kamu kuruluşları ve yerel yönetimler tarafından ve bazı gönüllülerin çabasıyla sağlanan psikolojik destek hizmetleri yanında dinî ve manevi danışmanlık ve manevi bakım desteği sağlamanın göz ardı edilemez öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır.

“Dinî ve manevi konularda en çok merak ettiğiniz sorular nelerdir?” şeklinde sorulan dördüncü soruya katılımcıların verdikleri cevaplar *sosyal ilişkiler ve ritüeller/ibadetler* teması kapsamında olmuştur. Cevapların en yüksek frekanslıları sırasıyla şöyledir: “Engelliye eziyet eden kimse, sağlıklı birine eziyet edenden daha çok günaha girmiş olur mu?” f=5 “Boyundan aşağı felçli olan nasıl teyemmüm yapar?” f=5; “Engellilere helal, diğerlerine haram olan şeyler var mı?” f=4; “Sürekli idrar kaçırın engelli nasıl namaz kılar?” f=4; “Kaldıracak, döndürecek biri olmadığında yatakta nasıl namaz kılınır?” f=? 1Engelli karı-koca gusül almaları gerektiğinde teyemmüm alabilir mi?1 f=4. Bunlara ve cevapların tamamına baktığımızda ibadet ve ritüeller teması içinde abdest, gusül, teyemmüm, namaz, tesettür, Kur’an okuma konuları öne çıkarken; sosyal ilişkiler ve muamelat teması altında mahremiyet, karı-koca hakları ve boşanma, kadın-erkek ilişkilerinin dinî boyutu, engelliye haksız muamele, engellinin sosyal statüsü, engelliye hizmet gibi konular öne çıkmıştır. Bu sonuçlar, omurilik felçlisi engellilerinin, sorularına cevap, sorunlarına çözüm üretecek ve kolayca erişim sağlayabilecekleri dinî ve manevi danışma hizmetine ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Bunun yanı sıra itikadi ve fıkhi konularda sadece engellilere yönelik çözümler üretme maksatlı yazılı, görsel ve video içeriklerine ve muhtelif eslere ihtiyaç duyulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Beşinci olarak, “Sizi dinî veya manevi olarak en çok rahatlatan şeyler nelerdir?” sorusuna katılımcılar *Ritüeller/İbadetler, Sosyal İlişkiler/Muamelat, Sosyal Hizmet, Spor* temaları kapsamında şöyle cevaplar vermişlerdir: “Namaz kılmak” f=3; “Kur’an okumak” f=3; “Dua etmek ve Allah’ı zikretmek” f=3;

“Dernekte gönüllü hizmetler yapmak” $f=3$; “Diğerlerine hizmet etmek, onların problemlerini çözmek” $f=3$; “Spor yapmak” $f=3$. Bu yüksek frekanslı cevaplara ve diğerlerine bakıldığında ibadetler ve dinî ritüellerin, sosyal ilişkilerle birlikte topluma hizmet ve diğer insanlara faydalı olma isteklerinin öne çıkması kayda değerdir. Omurlilik felçlisi engellilerin, dine ve maneviyata yönelimlerinin güçlü olduğunu, ibadetleri ve ritüelleri yerine getirmenin kendileri için güçlü bir manevi tatmin ve rahatlama kaynağı olduğunu görüyoruz. Bu potansiyelleri kullanmalarında onlara yardımcı olacak, süreci kolaylaştırmak için ortam ve imkân sağlayacak ve özel kullanımlarına uygun materyal ve aparatlar geliştirecek projelerin yapılmasının ve destek hizmetlerinin sağlanmasının onların dinî ve manevi iyi oluş süreçlerini oldukça olumlu bir yönde etkileyeceği çıkarımı yapılabilir. Diğer taraftan engellilerin, dernek içinde güçlü sosyal ilişkiler kurma fırsatı bulmalarının ve toplumsal katkı ve bireysel yardım çalışmaları içinde yer almalarının, zorluklarla başa çıkmada ve hayat enerjisini artırmada pozitif güç kaynağı haline geldiği görülmüştür. Sivil toplum kuruluşu hizmetlerinde yer alan engellilerin kendi varoluşsal anlam ve değerini hissetmelerinin, toplumsal fayda ve bireysel yardım anlamında hizmet üreten bir statüye gelmelerinin kendileri için çok önemli olduğu mülhaza edilmiştir. Diğer taraftan aile fertleriyle beraberlik, çocuklarla vakite geçirme ve eşlerin sevgi ortamı olarak huzurlu bir aile yuvasının engelliler için hayati bir önem taşıdığı görülmektedir. Bundan hareketle omurlilik felçlisi engellilerinin ailedeki sorunları konusunda aile fertleri ve yakınlarına farkındalık eğitimi seminerleri verilmesinin, evlilik süreçlerini kolaylaştırıcı sosyal destek, finansal yardım ve ev malzemesi temini çalışmaları yapılmasının onların dinî ve manevi hayatını sağlıklı sürdürebilmeleri bakımından önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna ilave olarak, engellilerin sporla fiziksel rahatlama ve ruhen dinginliğe ulaşma arasındaki ilişki de önemlidir. Bu konuda daha spesifik araştırmalar yapılabileceği gibi spor ve egzersiz çalışmalarında engellilere ortam, imkân ve malzeme sağlayacak projelere ve faaliyetlere ihtiyaç vardır.

Katılımcılara son olarak “Erişmek istediğiniz en yüksek manevi hâli nasıl ifade edersiniz?” sorusu yöneltilmiş ve alınan cevaplar *maneviyat arayışı* teması içinde değerlendirilip yorumlanmıştır. Yüksek frekansla öne çıkan cevaplar şöyledir: “Kabeye gitmek, kutsal mekanları ziyaret etmek” $f=7$; “İyilik yapmak beni mutlu ediyor.” $f=5$; “Allah’a tam teslim olmak” $f=4$; “Tefekkür etmek, şükretmek ve Allah’a sığınmak” $f=3$; “Rabbimin yanımda olduğunu hissetmek huzur veriyor.” $f=3$; “Tüm kalbimle, ruhumla eksiksiz ibadet edebilmek isterim” $f=3$. Bu cevapların bir kısmı Allah ile kul arasındaki ilişkilere odaklanmakta,

Yaratıcı'yla özel bir bağ kurmak, O'na sığınmak ve teslim olmak olguları öne çıkmaktadır. Bundan hareketle katılımcıların güçlü bir dinî ve manevi tatmin arayışı içinde olduklarını söylemek mümkündür. Özellikle” Kâbe'ye gitmek, kutsal mekanları ziyaret etmek” cevabını veren katılımcıların daha önce bir proje kapsamında umre ziyareti yaptıkları ve bundan çok yüksek düzeyde manevi bir etki aldıkları anlaşılmıştır. Bu ziyarette bulunamayan bazı katılımcılar da umre ibadetini çok arzu ettiklerini dile getirmişlerdir. Kutsal mekanları ziyaretin bu yüksek manevi etkisini değerlendirip benzeri projeler yapmanın maneviyat arayışına oldukça olumlu bir cevap niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır. (Yılmaz, 2018, s. 566) İkinci yüksek frekansla dikkat çeken” İyilik yapmak beni mutlu ediyor” cevabı maneviyat ile varoluşsal planda kendini değerli ve önemli hissetme arasında güçlü bir bağ olduğunu ortaya koymaktadır. Allah ile kul ilişkisinden önce, kulun kul ile ilişkisinin öne çıkması omurilik felçlisi engellilerinin etkin ve fayda odaklı sosyal ilişkiler kurmalarının önemini göstermektedir (Düzgüner, 2019, s. 351-373). Engellilerin sosyal hayata katılımlarıyla diğerlerinin hayatına değer ve fayda katabileceklerini fark etmeleri, kendi manevi tekâmül ve tatmin ihtiyacını karşılamak noktasında son derece önemli bir bulgudur (Saroglou, 2013, s. 439-457). Sosyal hayattan izole halde veya engellinin kendisini değerli ve faydalı hissetmediği sosyal ilişkilerin maneviyata olumlu katkı sağlayamayacağı sonucuna götüren bu bulgunun engelliler üzerinde yapılacak sosyal projelerin vizyon ve stratejilerini derinden etkileyeceği öngörülebilir. Tablo 2'de yer aldığı üzere farklı ferakanslarda verilen “İlahi sevgiyi en derin boyutuyla yaşamak.” “Huzur içinde kaldığım vakit ve teheccüd namazlarında.” “Dünya geçici, Cennette Rabbimin Cemalini görmek isterim.” “Kalbimdeki sevgi benim maneviyat kaynağım.” “Allah'ın rızasını kazanarak bu dünyadan geçmek isterim.” cevapları, katılımcıların psikolojik ve ruhsal olarak kendini gerçekleştirmişlik ve kendini aşmışlık tecrübesini yaşadıklarını göstermektedir (Tekke & Coşkun, 2019, s.792-793).

Travmatik süreçleri atlattığı, dinî ve manevi başa çıkma mekanizmalarını sürdürülebilir boyutta işletmiş engellilerin yüksek bir manevi seviyeden kâinatı, insanı ve hayatı anlama ve anlamlandırma, gerçeklikleri idrak etme kabiliyetine sahip oldukları sonucuna ulaşabiliriz. Anlam arayışı sürecinde mutmain ve güvenli bir noktaya ulaşan omurilik felçlisi engellilerinin, henüz bu süreçleri yeni yaşayanlara destek olabilmesi ve rehberlik edebilmesi mümkündür. Bu bakımdan engellilerin birbirleriyle etkileşim ve paylaşım içinde olabilecekleri ortamlara, toplumsal katkı hizmetlerine ve sürdürülebilir grup ilişkilerine son derece ihtiyaç vardır.

Netice olarak, omurilik felçlisi engellilerinin diğer fiziksel engelliler gibi yakından tanınmaya, anlam ve referans çerçevelerinin doğru anlaşılmasına, dinî ve manevi ihtiyaçları ve potansiyellerinin keşfedilmesine ihtiyacı vardır. Onlar için yapılacak her türlü destek projelerinin ihtiyaç analizi niteliğinde yapılacak spesifik araştırmalar, arzulanan hedeflere ulaşmak ve süreçlerin verimliliği ve başarısı bakımından çok kıymetlidir.

‘Bir engelli en iyi anlayacak yine bir engellidir’ anlayışından yola çıkarak engellilerin birbirlerine manevi destek ve tecrübe paylaşımlarını artıracak ortam ve imkânların hazırlanması onların hayata tutunabilmeleri ve dinî, manevi yolculuklarını sağlıklı bir biçimde devam ettirebilmeleri açısından yine çok önemlidir. Özellikle engellilik sürecinin başlarında ve muhtelif zamanlarda yaşanan krizlerle başa çıkabilen omurilik felçlisi engellilerinin dinî ve manevi gelişim kaydetmeleri ve yüksek ve derin manevi halleri tecrübe etme imkânına sahip olmaları, onların hayatlarını dünyevi ve uhrevi planda daha mutlu ve mutmain bir biçimde yaşayabilecekleri sonucuna götürmektedir. Bu durum bizi, bahsedilen şartlar oluştuğunda engellilerin güçlü iman ve teslimiyetleriyle zenginleşen anlam dünyalarının engelsiz bireylere bile ilham kaynağı ve örneklik teşkil edebileceği sonucuna ulaştırmaktadır.

Bu araştırmanın engellilere götürülecek dinî ve manevi danışmanlık hizmetlerinin niteliği ve kalitesinin yanı sıra engelli ve ailelerine yönelik dinî eğitim çalışmalarına da ışık tutacağı umulmaktadır. Şüphesiz, engelliler üzerinde daha spesifik fenomenolojik araştırmaların yapılması hem teorik hem pratik alana önemli katkılar sağlayacaktır.

Kaynakça

- Ağılkaya Ş. Z. (2017). *Manevi bakım ve danışmanlık Almanya örneği*, Marmara Akademi Yayınları.
- Ayten, A., Koç, M. ve Tınaz N. (2016). *Manevi danışmanlık ve Rehberlik I*. DEM Yayınları.
- Bowling, A. (2002). *Research methods in health: Investigating health and health services*. PA: McGraw-Hill House.
- Cirhinlioğlu, Z., Ok, Ü. ve Cirhinlioğlu, F. G. (2013). *Dindarlık ruh sağlığı ve modernite*. Nobel Yayınları.
- Düzgüner, S. (2019). Pro-Sosyal davranışlarda diğerkâmlığın (Özgecilik) tanımı ve konumu. *Bilimname*, Din Psikolojisi, 351-373. <https://doi.org/10.28949/bilimname.595847>

- Ekşi H. & Kaya Ç. (2016). *Manevi yönelimli psikoterapi ve psikolojik danışma*. Kaknüs Yayınları.
- Eryücel, S. (2013). Yaşam olayları ve olumlu dîni başa çıkma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 10, ss. 251-271
- Fox, C. A., Blanton, P. W., & Morris, M. L. (1998). Religious problem-solving styles: Three styles revisited. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 37(4), 673–677. <https://doi.org/10.2307/1388148>
- Frankl, V. E. (2015) *İnsanın anlam arayışı* (S. Budak, Çev.). Okyanus Yayınları.
- Frankl, V. E. (2018) *Psikoterapi ve din*. (Z. Taşkın, Çev.). Say Yayınları.
- Hall, C. M. (1986). Crisis as opportunity for spiritual growth. *Journal of Religion and Health*. 25 (1), 8-17. <https://doi.org/10.1007/BF01533049>
- Hatun, O., İnce, Z., Birben, F. Y. & Yeni, G. K. (2016). The ticket to heaven: A Spiritual resource for coping with disability” <https://doi.org/10.12738/spc.2016.2.0013>, 1(2) 209–235
- Hillo P. C. (2013) Din psikolojisi ve maneviyat araştırmalarında ölçme. Raymond F. Paloutzian & Crystal L. Park, (Ed.) *Din ve Maneviyat Psikolojisi* (A. Sezen, Çev.). Poheniks.
- Huguelet, P. & Koenig, H.G. (2009) *Religion and spirituality in psychiatry*. Cambridge University Press.
- Karagöz, S. (2019) Kanser tanılı hasta ve yakınlarına yönelik manevi danışmanlık ve Rehberlik. Ali Ayten (Ed.) *Manevi danışmanlık ve rehberlik, farklı alanlardan araştırma bulguları ve değerlendirmeler*. DEM Yayınları.
- Kılınçer, H. (2017). MDR üzerinde psikoloji, İlahiyat ve Tıp alanlarında maneviyat ve MDR algısı. Ali Ayten (Ed.) *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Teori ve Uygulama Alanları* içinde. DEM Yayınları.
- Krueger, R.A. (1994). *Focus groups: A Practical Guide for Applied Research*. SAGE.
- Kula, N. (2005). Bedensel engellilik ve dini başa çıkma. DEM Yayınları.
- Kula, N. (2015). Engellilere verilecek tebliğ ve irşad hizmeti. Ali Seyyar (Ed.) *Manevi Sosyal Hizmetler*. Rağbet. (ss. 299-338)
- Mohr, S. & Huguelet, P. (2009). Religious and spiritual assessment in clinical practice. p. 232-243; Elizabeth S. Bowman. Teaching Religious and Spiritual Issues. p (332-353). Philippe Huguelet & Harold G. Koenig Religion and Spirituality in Psychiatry. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511576843>
- Nosek, M. A., Hughes, R. B., Taylor, H. B., & Taylor, P. (2006). Disability, psychosocial, and demographic characteristics of abused women with physical disabilities. *Violence Against Women*, 12 (9), 838-850. <https://doi.org/10.1177/1077801206292671>.

- Ok Ü., Gedik Z. & Erşahin, Z. (2019). *Hastalar için manevi bakım*. Nobel Yayınları.
- Okan, N., & Ekşi, H. (2017). Logoterapi ve maneviyat ilişkisi. *Psikoterapi ve Psikolojik Danışmada Maneviyat Kuramlar ve Uygulamalar*. Halil Ekşi (Ed.). Kaknüs Yay, 163-184.
- Pargament, K. I. (1997). *The Psychology of religion and coping: Theory, research, and practice*. Guilford Press.
- Sağır, Z. (2019). Zorunlu göç ve travmatik olaylarda manevi danışmanlık ve rehberlik. Ali Ayten (Ed.) *Manevi danışmanlık ve rehberlik: Farklı alanlardan araştırma bulguları ve değerlendirmeler*. Dem Yayınları
- Saroglou, V. (2013). Religion, Spirituality, and altruism. In K. I. Pargament, J. J. Exline, & J. W. Jones (Eds.), *APA handbook of psychology, religion, and spirituality (Vol. 1): Context, theory, and research (pp. 439–457)*. American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/14045-024>
- Seyyar, A. (2010). *Tıbbî Sosyal Hizmetlerde Manevi Bakım*. Rağbet Yayınları.
- Solak, H. (2012). Fobik ve omurilik felçlisi yetişkinlerde dini başa çıkma (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi.
- Şimşir Z, Boynueğri, S. T. & Dilmaç, B. (2017). Religion and Spirituality in the Life of Individuals with Paraplegia: Spiritual Journey from Trauma to Spiritual Development. *Spiritual Psychology and Counseling*. 2017 February, 2(1) 89–110 DOI 10.12738/spc.2017.1.0023.
- Tekke, M. & Coşkun M. (2019) Kendini tanıma, kendini gerçekleştirme, kendini aşmışlık ve potansiyelini tam kullanan kişi: Kişilerarası iletişim. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (70). ss.790-797.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, S. (2018). Umre ibadetinin hayatın anlamı ve umutsuzlukla ilişkisi üzerine ampirik bir araştırma. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi- Cumhuriyet Theology Journal* ISSN: 2528-9861 e-ISSN: 2528-987X CUID, June 2018, 22 (1). 543-570
- Zinnbauer, B. J. & Pargament, K. I. (2013) Dindarlık ve maneviyat, Raymond F. Paloutzian & Crystal L. Park, (Ed.) *Din ve Maneviyat Psikolojisi* (S. Düzgüner,Çev.). Poheniks.

Extended Abstract

A Qualitative Study on Disabled Persons with Spinal Cord Paralysis with a Focus on Religious and Spiritual Guidance

---

Faruk KANGER, Corresponding Author, Assistant Professor
Sabahattin Zaim University, İstanbul / Turkey
faruk.kanger@izu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-1672-7784>

Article Type: Research Article

<https://doi.org/10.34234/ded.1045540>

Received Date: 25.12.2021

Accepted Date: 19.05.2022

Published Date: 25.06.2022

Introduction

We can define religious and spiritual counseling, as supporting the processes which assist individuals who are in a difficult situation and are in search of meaning to find meaning and gain control with religious/spiritual references; more specifically, it is a process of providing religious/spiritual-oriented support for individuals looking for meaning with experiences of illness, old age, disability, natural disaster, deprivation. This research aims to identify the spiritual, psycho-social, and religious-spiritual needs and problems of disabled people with spinal cord paralysis and to contribute to the quality of spiritual counseling and guidance services to be provided to them. There is always a need for more specific research and investigations into people with disabilities and their problems. Existential and religious interrogations, meaning and meaninglessness problems are experienced by people with disabilities coping with

crises. The sources, causes and consequences of complex problems, as well as the consultant's frame of reference, require different approaches and methods in the searching for solutions to his or her problems (Ağilkaya, 2017, p. 489). It can be said that the focus of disadvantaged individuals on spiritual values and dynamics before and after the crisis processes has an enriching effect on life, facilitating the flow of everyday life, increasing the level of spiritual satisfaction, and the effects of the crisis is alleviated (Hall, 1986, p.15).

This research is important in terms of the fact that it was conducted on people with disabilities with spinal cord paralysis, a segment that has not yet been adequately studied in Turkey. In addition, it is thought that this research, which aims to determine (i) the factors that affect religious and spiritual well-being, (ii) existential and religious inquiries, (iii) the ways of religious and spiritual well-being of adult disabled people, will contribute to the related disciplines theoretically and practically.

Method

The research employed focus group interview technique within the scope of action research, which is one of the qualitative research patterns. Taken into consideration the unique circumstances of spinal cord injury research group of disabled people; this technique is preferred to identify their perspectives on the processes of religious and spiritual well-being through their intentions, lives and experiences, their attitudes and habits (Bowling, 2002). The aim of the research is to analyze in detail the beliefs, attitudes, deep perceptual views, tendencies and behaviors.

Data Collection and Analysis

In the initial and preliminary interviews conducted with the participants living in Istanbul, many sub-themes that emerged under the upper themes of religion and spirituality were analyzed. At the stage of determining the themes, the findings and results of similar studies were taken into account. (Şimşir, Boynueğri ve Dilmaç, 2017 s.105). Eight sub-themes were determined as a result of expert reviews: (i) traumatic past, (ii) the search for meaning, (iii) faith, (IV) social relations, (v) ritual and worship, (vi) social services (vii) sports and (viii) The Quest for spirituality. In addition, the following thematic questions were identified.

Descriptive data analysis method was used to reveal the content and meaning structure of the data obtained; findings in colloquial expressions were arranged, expressions were structured and presented in accordance with the purpose, while remaining in accordance with the meaning (Yıldırım & Şimşek, 2011, s. 224).

Findings

Participants were asked “What are the most critical and most important moments of your life?”. When the frequency values of the answers related to traumatic histories are examined, expressions; “Learning that I cannot walk after the surgeries I have had after a stroke” (f=10) and “The day I had an accident I became disabled” (f=7) stand out in terms of frequency values. It seems that it is a decisive moment in the traumatic history of those who are not paralyzed from birth to learn that they will remain paralyzed after an accident or after the operations they have undergone. The participants were asked, “Did you have any religious beliefs and thoughts that you were questioning? their answers to the question “are collected under the themes of “Faith” and “Social Relations (treatment)”. The answers given here about the belief in fate are noted for their frequency height. “Is it God’s will that her or she had the accident that left him/her paralyzed ?” (f=11), “I constantly question the fate. Why me?” (f=11).

In this study, the participants were asked “Were there any questions that you could not find the answer to regarding religion and faith?” the answers to this question are put in six items. “Why me, why did this happen to me?” (F=13), “Is the devil giving us more delusional thoughts?” (f=6) the answers appeared with the two highest frequencies.

“What are the questions you are most interested in about religious and spiritual issues? 13 items have stood out among the answers to this question. “Does anyone who torments a disabled person commit more sins than someone who torments a healthy person?” (f=5), there have been answers that occur with the highest frequency.

Religious and spiritual content in the study “What are the things that most comfort you, religiosity or spirituality?” this has been asked t in the form. The answers to the question appeared as 10 items. The frequencies of items are close to each other.

Through the interviews with disabled people, they have been asked about their method of dealing with their difficult moments, so they asked, “What are

the things that most comfort you, religiosity or spirituality?”. After this question, they have been asked to define the highest spiritual state they wanted to reach. They were asked what the spiritual state they wanted to achieve. Thus, this study aimed to identify; spiritual reference points for coping with difficulties, connecting, understanding what they are experiencing and the way they make sense of life. To this end, participants were asked: “How do you express the highest spiritual state that you want to access?” the question was addressed and the answers given were made clear as 11 items. “Going to the Kaaba, visiting holy places.” “The world is temporary, I would like to see the appearance of my Lord in Heaven.” and “The Love of Allah and the Prophet is above all things.” (f=7) are as high-frequency responses.

Conclusion, Discussion and Recommendations

As a result of the focus group interviews, it was accepted that the relationship between the findings obtained and the sub-themes was realized as follows.

1. What are the most critical and most important moments of your life? (Traumatic past)
2. Do you have any religious beliefs or thoughts that you have questioned? What are they? (Existential and religious interrogations, Social relations/ Treatment)
3. Is there any questions related to religion and faith that you haven't found the answer to? What are they? (Search for meaning)
4. What are the questions you are most interested in terms of religious and spiritual issues? (Social relations / Treats, Rituals/ Worships)
5. What are the things that most comfort you, religiosity or spirituality? (Rituals/Worship, Social relations/ Treatment, Social work, Sports)
6. How do you express the highest spiritual state that you want to reach? (Quest for spirituality)

As envisaged, the answers to these questions provide the opportunity to identify the factors affecting the religious and spiritual well-being of the participants, existential and religious questionings, their search for religious and spiritual well-being and the ways in which they apply them in their lives.

According to the results of the research, it is accepted that the effects of trauma will decrease over time, the curative, supportive and guiding effects of re-

ligious-spiritual counseling support in the traumatic process is important for disabled people with spinal cord paralysis to be able to continue their religious and spiritual development in a healthy way (Sağır, 2019, s. 267-275).

The participants remarkably questioned destiny in a religious sense – as a belief; It shows that they have fallen into a dilemma in terms of belief, they have entered an existential questioning process, they need straightforward and satisfactory information and guidance in solving their problems (Okan & Ekşi, 2017, p. 161-183).

Likewise, it was revealed that the participants were in need of getting help, morale, and reconciliation about their internal conflicts, which are regarded as basic needs in religious and spiritual counseling. In this regard, it is clear that they need religious and spiritual help in a group or individually in order to overcome the contradictions, conflicts that they experience in their minds and hearts.

The participants remarkably questioned destiny in a religious sense – as a belief; this shows that they have fallen into an enigma in terms of belief, they have entered an existential questioning process, they need straightforward and satisfactory information and guidance in solving their problems (Okan & Ekşi, 2017, p. 161-183).

According to the results of the research, it shows that people with spinal cord paralysis need religious and spiritual counseling services that will address their questions, provide solutions to their problems, and provide easy access. In addition, it has been concluded that written, visual and video content and various works are needed in order to produce solutions for people with disabilities regarding theological and legal issues.

We see that people with spinal cord injury have a strong religious and spiritual orientation, and that performing prayers and rituals is a powerful source of spiritual satisfaction and relaxation for them. It can be deduced that the implementation of projects that will assist them in using these potentials, provide an environment and opportunity to facilitate the process, and develop materials and apparatus suitable for their special use, and providing support services will affect their religious and spiritual well-being in a very positive way.

It has been observed that the disabled people have the opportunity to establish strong social relations within the association and take part in social settings and contribute to individual aid activities, and become a source of positive power in coping with difficulties and increasing their life energy. It has been considered

that it is very important for the disabled who take part in the services of non-governmental organizations to feel their existential meaning and value, and to reach a status that produces services in terms of social benefit and individual assistance.

It is seen that a peaceful family home as an environment of togetherness with family members, spending time with children and love of spouses is of vital importance for the disabled. Therefore, it has been concluded that it is important to give awareness training seminars to family members and their relatives about the problems in the family of people with spinal cord paralysis, and to provide social support, financial aid and household materials to facilitate their marriage processes, in terms of maintaining their religious and spiritual life in a healthy way. In addition, the relationship between sports and physical relaxation and mental calmness for the disabled is also important. While more specific research can be done on this subject, there is a need for projects and activities that will provide an environment, opportunity and material for the disabled in the fields of sports and exercise.

It is possible to say that the participants are in search of a strong religious and spiritual satisfaction. It has been revealed that there is a strong link between spirituality and feeling valuable and important in the existential plane. The prominence of the relationship between the individual to other individual comes before the relationship of the individual with Allah shows the importance of establishing effective and benefit-oriented social relations for the disabled with spinal cord paralysis (Düzgüner, 2019, pp. 351-373). The realization that disabled people can add value and benefit to the lives of others through their participation in social life is an extremely important finding along with the fact that they also meet their own spiritual development and satisfaction needs (Saroglou, 2013, pp. 439-457). The findings, leads to the conclusion that social relations that are isolated from social life or in which the disabled person does not feel valued and useful cannot make a positive contribution to spirituality, will deeply affect the vision and strategies of social projects to be carried out on the disabled.

We can conclude that people with disabilities who have survived traumatic processes and have sustained religious and spiritual coping mechanisms have the ability to understand and make sense of the universe, human and life, and to comprehend realities from a high spiritual level. It is possible that people with spinal cord paralysis who have reached a satisfactory and safe point in the search for meaning can support and guide those who have just experienced

these processes. In this respect, there is a great need for environments where disabled people can interact and share with each other, social contribution services and sustainable group relations.

As a result, people with spinal cord paralysis need to be closely recognized as other physically disabled people, to understand the meaning and frames of reference correctly, to explore their religious and spiritual needs and potential. In all kinds of support projects to be carried out for individuals with spinal cord paralysis, specific research should be carried out in through needs analysis are valuable in terms of achieving the desired goals, the efficiency and success of the processes.

The fact that people with spinal cord paralysis, who have coped with the crises experienced especially at the beginning of the disability process and at various times, have religious and spiritual development and the capacity to experience high and deep spiritual states show that they can live their lives more happily on both worldly and otherworldly levels. When these conditions occur, it reveals that the realms of meaning enriched by the strong faith and submission of the disabled people can serve as an inspiration and set examples even to individuals without disabilities.

It should be hoped that this research will shed light on the quality of religious and spiritual counseling services to be provided to people with disabilities, as well as religious education studies for people with disabilities and their families. Undoubtedly, conducting more specific phenomenological research on people with disabilities will make significant contributions to both the theoretical and practical field.

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman / Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler. / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.